

KRITIK

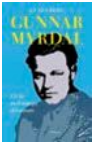
Alva och Gunnar Myrdal.
Foto: Pressens Bild/TT

Jan Myrdal gav en falsk bild av föräldrarna

Vissa familjer tvingas vara olyckliga i offentlighetens strålkastarljus. Martin Kragh läser familjen Myrdals hemliga brev, där en curlad Jan krossar sin mors hjärta.

Text: **Martin Kragh**

Litteratur | Biografier

Ett liv med många dilemman
Claes Berg
351 S. DIALOGOS

De hemliga breven
Alva Myrdal, Gunnar Myrdal, Jan Myrdal
344 S. ALBERT BONNIERS
FÖRLAG

Alla lyckliga familjer liknar varandra”, noterade Lev Tolstoj i en välkänd sentens, medan ”varje olycklig familj är olycklig på sitt eget vis.” Närmre vår samtid hade han kunnat tillägga att vissa familjer därvid tvingas vara olyckliga i offentlighetens strålkastarljus. Publiceringen av Jan Myrdals ”Barndom” 1982, där författaren gick till angrepp mot sina föräldrar Alva och Gunnar Myrdal, öppnade ett sår som fortfarande inte läkt.

Som politiker och offentliga intellektuella spelade paret Alva och Gunnar Myrdal en central roll i det svenska välfärdssamhällets utveckling. I ”De hemliga breven” är det deras sida av historien med sonen Jan som nu för första gången återges. Här tillgängliggörs en omfattande och högst privat korrespondens – kompletterad med bidrag av Bosse Lindquist, journalist, Janken Myrdal, professor i agrarhistoria, samt ett förord av Kaj Fölster, politiker och författare. Den genomgående högintressanta läsningen är också en familjeangelägenhet: Janken är Jans son, Kaj hans syster.

Personporträtten av Alva, Gunnar och Jan innehåller ingenting avvikande från det förväntade. En far som är frånvarande men samtidigt charmerande och intellektuellt spänstig. En mor som är kärleksfull, familjetillvänd och självupppoffrande, men också plågad av samvetsqual över känslan av att ha prioriterat karriären och sin make framför barnen. En son som är begåvad men gymnasialt upprorisk livet igenom, och som kröner denna gärning med att kölhala sina föräldrar på deras ålders höst.

Det rör sig delvis om en partsinlaga, om än senkommen – alla de personer som boken närmast berör har lämnat jordelivet. Alva och Gunnar kunde aldrig tala i egen sak. Idealt hade de behövt någon att göra det å deras vägnar när de fortfarande var i livet. Inte heller förklaras varför breven hitintills varit ”hemliga”. Som korrektiv betraktat får boken trots allt anses vara överspelad. Få ifrågasätter numera att Jan Myrdal – som de sista åren av livet närmade sig den ryska fascistideologen Alexander Dugin – skulle ha varit intellektuellt eller politiskt omdömeslös.

Med dessa förbehåll har boken historiskt värde. Den bild som Jan Myrdal för fyrtio år sedan gav av sina föräldrar var falsk. Han var ingalunda övergiven eller förtryckt. Tvärtom belägger korrespondens och dokumentation en rakt motsatt bild: en tonåring vars ideologiska sökande landar i kommunismen, senare en man som ägnar två årtionden åt att etablera sig som författare och uttolkare av världspolitiken. Intressant nog frisinnat uppmuntrad av sina föräldrar, som därtill försörjer och curlar honom.

Korrespondensen visar en Jan som reser genom ett Östeuropa där terrorn står i zenit. Sympatierna för Sovjetunionen berodde inte på okunskap om realiteterna. Även för Sverige, som han förklarar för sin mor 1947, önskade han ”en redig statskupp”, med tillägget att ”det gjorde ju inte så mycket om ett par idioter mer eller mindre strök med”. Demokrati och mänskliga rättigheter, allt det som föräldrarna representerade, var enligt sonen värre än nazismen: ”Hitler var aldrig så farlig som västossarna.”

Utbytet böljar under årtionden. Jans engagemang för Sovjet överförs 1949 på Kina, följt av Albanien och Kambodja. Som tur är finns familjens hus i Genève där han kan vila upp sig, och två föräldrar som med buddhistiskt tålmod tolererar hans personangrepp och oförmåga till självförsörjning. När han lämnar sina äktenskap och barn struntar han i att betala underhåll – pengarna som Alva öronmärkt för detta ändamål behåller han för sig själv. Vurmandet för diktaturer är dock konstant.

Till slut brister det. Ett brev från Gunnar markerar att sonen passerat en anständighetens gräns. Jan går vidare och bygger sin författarkarriär som alltså kulminerar 1982 med att han i autofiktionens form smutskastar sina föräldrar – samma år som Alva för sitt nedrustningsarbete tilldelats Nobels fredspris. Ett enormt drev sätts i rörelse. En döende Alva noterade med sorg: ”Nu är det hela så svårt att leva med tankarna på vad det är att ha varit mor. Och att ha förlorat en son som jag fött i så stor kärlek. Jag skulle vilja be om förskoning.”

Förskoning uteblev. Jan Myrdal blev en pionjär i den litterära tradition som numera blivit förhärskande och som går ut på att

”Jan Myrdal blev en pionjär i den litterära tradition som numera blivit förhärskande och som går ut på att gräva i små och stora barndomsminnen.”

Kaj Fölster och Janken Myrdal.
Foto: Thron Ullberg

gräva i små och stora barndomsminnen – ofta med varierande sanningshalt. Som en konsekvens lades även en skugga över diskussioner om den svenska välfärdsstatens historia och förvandling. Nationalekonomen Claes Bergs biografi om Gunnar Myrdal är i detta hänseende måsteläsning. För första gången ges här en ingående bakgrund till de tankar och politikförslag som Gunnar under ett halvt sekel, med sin hustru Alva som omistlig parhäst, kom att driva.

Gunnar hade disputerat i nationalekonomi 1927. Av särskilt intresse här är beskrivningen av hans därefter oavbrutna rörelse mellan forskning och den praktiska politiken, där verklighet och ideologi mötte de teoretiska modellerna. Just detta samspel kom att bli en konstant – från hans kritik av tidigare, mer konservativa, ekonomer, till de inflytelserika verken ”Kris i befolkningsfrågan” (1934), ”An American dilemma” (1944) och ”Asian drama” (1968). Även Gunnar tilldelas 1974 slutligen ett Nobelpris, fast i ekonomi (och mer kontroversiellt, då han stod pris-kommittén nära).

”Kris i befolkningsfrågan”, författad med Alva, fick avsevärt inflytande. Barnomsorg. Kvinnlig frigörelse. Fördelningspolitik. Allt som kom att ses som det moderna folkhemets pelare ges här empiriskt stöd. Med idéer om aktiv sysselsättningspolitik och välfärd positionerade sig paret Myrdal centralt i socialdemokratins mittfåra. Likaså ”An American Dilemma”, ett pionjärverk om den amerikanska rasdiskrimineringens skadliga konsekvenser. I sitt beslut 1954 som fann ras-segregerade skolor författningsstridiga lade sig Högsta domstolen i USA bland annat mot Myrdals bok. Forskningen fick enorm betydelse. Samtliga de frågor han adresserade – tillväxt, rättvisa, diskriminering – har behållit sin nutidsrelevans.

Slutligen är det omöjligt att inte se vissa paralleller mellan far och son Myrdal. Från Adam Smith till Eli Heckscher skåpade Gunnar gärna ut sina föregångare som förlegade och förvirrade. Han stred mot Herbert Tingsten och Dag Hammarskjöld, betraktad som rival i alla hänseenden, och fick fiender inom näringsliv och politiken. Båda var, på sina olika sätt, starkt beroende av Alvas stöd. Men där upphör också eventuella likheter. Sonen gjorde oförsonligheten och revolten mot sina föräldrar till huvudnummer. Nu har han förlorat även denna strid. Man får hoppas att såret kan börja läka.

Martin Kragh är biträdande chef för Centrum för Östeuropastudier vid Utrikespolitiska institutet.
sondag@svd.se

Gunnar och Jan Myrdal på stranden. Foto: Privat

